Kadı Burhâneddin

Vikipedi, özgür ansiklopedi

Kadı Burhaneddin (d. 1345 Kayseri - ö. 1398 Sivas), Türk devlet adamı, alim ve Azerbaycan edebiyatı ve Divan edebiyatı şairi.[1]

İçindekiler

Hayatı
Mezarı
Edebi Kişiliği
Seçilmiş örnek eserleri
Tuyuğ
Gazel
Kaynakça
Dış kaynaklar
Dış bağlantılar

Kadı Burhaneddin	
Doğum	Burhaneddin Ahmed' 1345 Kayseri
Ölüm	1398 Sivas
Meslek	Alim, devlet adamı, hükümdar, Azerbaycan ve Divan edebiyatı şâiri
Ebeveyn(ler)	Şemseddin Mehmed, Kayseri Kadısı

Hayatı

Asıl ismi Burhaneddin Ahmed'dir. 1345 (hicri 755) yılında Kayseri'de dünyaya gelmiştir. XIII. yüzyıl başlarında Harezm'den Anadolu'ya göç edip önce Kastamonu'ya, sonra Kayseri'ye yerleşen Oğuzlar'ın Salur boyuna mensup bir aileden gelmektedir. Kadı Burhaneddin'in yaşadığı dönemde ona yakın olan ve onun Farsça "Bezm u Rezm" adlı biyografisini ve hükümdarlık döneminin tarihini yazan "Aziz bin Erdeşir-i Esterabadi", isimleri bilinen tüm cedlerinin alim-kadı olduklarını bildirmektedir.[2]

Babası Kayseri Kadısı görevinde bulunan Şemseddin Mehmed idi. Annesi, Anadolu Selçuklular devletinde ilerigelen bir devlet adamı olan "Celâleddin Mahmud Müstevfi"nin oğlu "Abdullah Çelebi"'nin kızı olup "Anadolu Selçuklular Devleti" Sultanı II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in akrabası idi.[3]

Kadı Burhaneddin eğitimine 4 yaşında iken babasının yanında başlamış; kısa sürede Arapça ve Farsçayı öğrenmiş olup devrin orta eğitim kurumlarında okunan lûgat, sarf, nahif, maânî, beyan, arûz, hesap, mantık ve hikmet gibi bilimleri bilir duruma gelmiş ve hatta öğretmenlik yapmaya başlamıştır. 1358 yılında 14 yaşında iken babası ile birlikte Mısır'a gitmiştir. Orada öğrenimine devamla fıkıh, usûl-i fıkıh, ferâiz, hadis, tefsir, heyet ve tıp gibi bilim derslerini takip ederek dört mezhep (Hanefî, Şâfiî, Mâlikî, Hanbelî) hakkında bilgi edinmiştir. 1362 yılında Şam'a geçip; orada 1.5 yıl Mevlânâ Kutbedin Râzi'nin derslerine devam etmiştir. Oradan babası ile hacca gitmiş; Hicaz'dan dönerken babasını kaybetmiştir. Sonra Burhaneddin 1 yıl Halep'te kalıp orada öğrenimini sürdürmüştür.[3]

Burhaneddin 1364 yılında Kayseri'ye dönmüştür. Kayseri o zaman Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra kurulan ufak beyliklerden biri olan Sivas ve çevresinde kurulmuş olan Eretna Beyliği idaresi altındaydı ve hükümdar Giyasettin Mehmed Bey'di. Burhaneddin babasının eski görevine tayin edilmede önce güçlük çekmiştir. Ama 1365 hükümdar Eretnaoğullarından Giyasettin Mehmed Bey tarafından Kayseri Kadısı olarak göreve atanmıştır. Kadı Burhaneddin bu hükümdarın yakın danışmanlığını yapıp ve hatta kızı ile evlenip damadı olmuştur. Kısa süre sonra Giyasettin Mehmed öldürülmesiyle Eretna Beyliği hükümdarlığına oğlu Alâeddin Ali Bey geçmişti. Kadı Burhaneddin, başında olan eniştesi Alâeddin Ali Bey hükümdarlığı zamanında da giderek politik güç kazanarak kadılık görevine devam etmiş ve 1378'de vezirlik görevini yüklenmiştir. Kadı olarak ve vezir olarak çok haksever tutumu, başarılı hükümleri ve adaletli idaresi ile halka kendini sevdirmiştir.[3]

1381'de Alâeddin Ali Bey vebadan vefat etmiş ve Eretna Beyliği hükümdarlık tahtı 7 yaşındaki oğluna kalmıştır. Önce emirlerden Kılıç Aslan devlet naipliğine getirilmiştir ama emirler arasındaki siyasi güç rekabeti sürekli karışıklıklar ortaya çıkartmıştır. Kadı Burhaneddin, halkın da isteği ve ısrarı üzerine, beyliğin bu zayıflığından istifade edip 1381'de naip Kılıç Aslan'ı öldürüp onun yerine beylik naibi olmuştur.[3]

Hemen sonra, aynı yıl 1381'de Sivas'ta istiklalini ilan ederek kendi adına hutbe okutup Sultanlık makamına geçip Kadı Burhaneddin Devleti adını taşıyan bir devlet kurmuştur. Bu devletin hükümdarlık makamında 18 yıl hüküm sürmüştür. Bir yandan kendi devletinin iç bütünlüğünü sağlayıcı politikalarla uğraşırken diğer taraftan komşu beylik ve devletler olan Akkoyunlular, Osmanlılar ve Memlûklular Devleti ile uğraşmak zorunda kalmıştır.

1392'de Kastamonu seferine çıkan Osmanlı Padişahı I. Bayezid'in eyalet askerinden kurulu öncü ordusu I. Bayezid'in büyük oğlu olan Şehzade Ertuğrul komutası altında, Kadı Burhaneddin'in askeri güçleri ile Çorum yakınlarında Kırkdilim mevkinde savaşa girişmiş; bu öncü Osmanlı ordusu yenik düşmüş ve Şehzade Ertuğrul bu savaşta ölmüştür. Bu galibiyetten sonra Kadı Burhaneddin'in Moğol asıllı akıncı kuvvetleri Osmanlı topraklarını talana başlamıştır. Yıldırım Bayezid Macar saldırıları önlemek maksadıyla Rumeli'ye gitmek zorunda kaldığı için, 1393 baharında Anadolu geniş bir savaş ortamına dönmüştür. Türkmen Beyleri ve kent hakimleri ya Yıldırım ya da Kadı Burhaneddin odaklı bağlaşmalar kurmuşlar ve yer yer savaş haline geçmişlerdir. 1393'te Yıldırım'ın Amasya, Merzifon, Turhal ve Tokat kalelerini fethi ve bu bölgeye büyük yetkilerle oğlu Mehmed Çelebi'yi vali tayin etmesi sonucu bir barış dengesi sağlanabilmiştir.

Kadı Burhaneddin, kendisine isyan eden yeğeni Şeyh Müeyyed'i, Akkoyunlu hükümdarı Kara Yülük Osman Bey'le yapmış olduğu anlaşmaya uymayarak öldürmesi üzerine, 1398 yılında Akkoyunlu hükümdarı Kara Yülük Osman Bey ile savaşa girişmiş; bu savaşı kaybedip esir düşüp öldürülmüştür. Kadı Burhaneddin Devleti de onun öldürülmesiyle birlikte son bulmuştur.[3]

Mezarı

Kadı Burhaneddin türbesi Sivas merkezde Kadıburhaneddin Mahallesi'nde bir park içerisinde bulunmaktadır. 1965 yılında dönemin valisi olan Ahmet Vefik Kitapçıgil tarafından yaptırılmıştır.[4] Kesme taştan dört sütun üzerinde tek kubbesi bulunan bir yapıdır. Baldaken tarzında inşa edilmiştir. Mahalle sakinlerince huzursuz evliliklerde eşlerin ayrılmadan önce bu türbeye ayrı ayrı gelip (veya bir yakınlarınca getirilip) dua ettikleri anlatılmaktadır.[5][6] Türbenin dört tarafının duvarla örülerek kapalı bir mekana dönüştürüldüğü ama çeştli belirtilerle bunun mezardaki veli kişi tarafından istenmediğinin anlaşılması üzerine tekrar duvarların kaldırıldığı da söylenmektedir.[7] Bazı mahalle sakinlerinin yanından geçerken türbeye selam verdiklerine tanık olunur. Türbenin hemen yanında yine aynı adı taşıyan Kadıburhaneddin İlköğretim okulu yer alır. (Bu okulun adı 2018 yılında değiştirilmiş olsa da mahallede ve hatta daha geniş bir çevrede bu isimle bilinmektedir.) Yine aynı parkın içerisinde şebeke suyuna bağlı olmayan, bu nedenle de Sivas ahalisi tarafından "Tatlısu" olarak adlandırılan çeşmelerden birisi bulunmaktadır.[8] Çeşme daha önceleri parkın bulunduğu çukurluk alanın içerisinde iken sonradan yeri birkaç metre kadar değiştirilerek biraz yukarıya yol kenarındaki kaldırıma taşınmıştır. Söylenenlere göre bu su kaynağı çok eski dönemlerden beri burada bir pınar halinde mevcuttur.

Kadıburhaneddin Türbesi (Sivas)

Edebi Kişiliği

Kadı Burhaneddin bu siyasal uğraşları yanında edebiyat ve özellikle şiir ile yakından meşgul olmuş ve özellikle gazel, tuyuğ ve rubailerle dolu büyük bir Divan ortaya çıkarmıştır. Türk edebiyatında aruz veznini Türkçeye uygulayıp Divan şiirinin ortaya çıkması sürecine öncülük eden büyük bir Anadolu şairi olarak anılması gerekmektedir.

600 sayfa tutan bir divanı dolduracak kadar şiir yazmıştır. Bu divanında 1500 gazel, 119 tuyuğ ve 20 rubai bulunmaktadır ama hiç kasidesi bulunmamaktadır. Kadı Burhaneddin gazelleri ve tuyuğları ile ün kazanmıştır. Tuyuğ şeklini Divan edebiyatına getiren Kadı Burhaneddin olmuştur. Gazellerinin gayet içten ve aşıkane oldukları görülür. Lirik şiirlerinde cesaret göze çarpar ve bu yönüyle de klâsik şiirden ayrılır. Aşk şiirlerinin yanı sıra din ve tasavvuf ile ilgili şiirleri de vardır. Şiirlerinde ne mahlası ne de adı bulunmaktadır.

İran şiirini çok iyi bilen Kadı Burhaneddin divan şiirinin öğelerini Türkçeye mal etmede emeği geçen baş Türk şairlerdendir. Divan şiirinin ilk Türkçe örneklerini veren bir şair olarak Türkçeyi aruza uydurmakta güçlük çektiği görülür. Bu aruz vezin eksikliği o kadar önemlidir ki Kadı Burhaneddin'in şiirlerinin çoğunda kullanılan vezni tayin etmek güç ve hatta bazılarında imkânsız olur. Ancak bu eksiklik XIV. yüzyıl Türk divan edebiyatına katkısı bulunan şairlerin nerede ise hepsinde görülmektedir. Kadı Burhaneddin bu müşkülatını, canlı ve samimi edası ile giderir. Günlük konuşma dilini de şiirlerinde kullanması onun şiirlerine ayrı bir özellik verir. Edebi sanatlara, özellikle cinasa, düşkündür. Bazı şiirlerinde tasavvuf izleri gayet açıkça görülmekle beraber Kadı Burhaneddin'i bir sûfî ve mutasavvıf bir şair olarak dünya işlerinden el etek çekmiş bir kişi saymak doğru olmaz. Kadı Burhaneddin'in gerçek yaşamında zevk ve safa alemleri düzenlediği bilinmektedir. Kadı Burhaneddin esas itibarıyla beşeri, maddi aşkı işlemiş ve maceracı, dövüşçü, savaşçı hayatının ve ruhunun izleri çok bariz olarak şiirlerinde yansımıştır. Doğayla ilgili tasvirleri çok güzel yapmıştır. Genellikle hayatını anlatmıştır.

Seçilmiş örnek eserleri

> Özün eş-şeyh bilen serdar boler Enel-Hak diyen berdar boler Yiğit oldur ger Hakk için baş oynaya Döşekde ölen murdar boler.
>
> ### *Tuyuğ*
>
> *Hakka şükür koçlarun devrânıdur.*
> *Cümle âlem bu demün hayrânıdur.*
> *Gün batardan gün toğan yire değün.*
> *Işk erinün bir nefes seyrânidur.*
>
> ### *Gazel*
>
> *Gönülüme ben didüm ki kandesin,*
> *Gamzesinün oklarıyla kandesin*
> *Gisusiyle bende düşdüm dir gönül,*
> *Didüm ana nola çünkü bendesin*
> *N'ola öpdüm gözüme sürdüm seni,*
> *Sen dahi âlemde bir turvendesin*
> *Bendesin sen bendeyim ben tapuna,*
> *Bendeyim ben nice ki sen bendesin*
> *Gözlerüm giryan ü biryândur gönül,*
> *Leblerüm şekker özün pür-handesin*

Kaynakça

1. ^ "Azeri Literature in Iran (İran'da Azeri Edebiyatı)" (http://www.iranicaonline.org/articles/azerbaijan-x). Encyclopædia Iranica. 28 Aralık 2016 tarihinde kaynağından arşivlendi (https://web.archive.org/web/20161228041519/http://www.iranicaonline.org/articles/azerbaijan-x). Erişim tarihi: 9 Nisan 2015. "14. yüzyılda Azerbaycan Türkçesi edebiyatında şiirin gelişmesinde iki şair (Doğu Anadolulu) "Kadi Burhaneddin" ve Hurufi misyoner-propagandacısı demagog Nesimi gayet önemli roller oynamışlardır."
2. ^ Esterabadi'nin eserinin ilk Türkçeye çevirisi önce Kilisli Rifat ve sonra 1928'de Fuat Köprülü tarafından hazırlanıp Osmanlıca basılmıştır. Yeni Türkçe basımı: Aziz bin Erdeşir-i Esterâbâdî (Tr. çev.: Mürsel Öztürk) (1990) *Bezm ü Rezm* Ankara: Kültür Bakanlığı
3. ^ *a b c d e* *Özaydın, Abdülkerim (2001) "Kadı Burhaneddin:" *Türkiye Diyanet Vakfi İslâm Ansiklopedisi C.24 say.74-75* Online:[1] (http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c24/c240048.pdf) 18 Ekim 2016 tarihinde Wayback Machine sitesinde arşivlendi (https://web.archive.org/web/20161018212535/http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c24/c240048.pdf).
4. ^ Sivas Efsaneleri (https://archive.org/details/sivas-efsaneleri_202204), Kutlu Özen, 2001, Dilek Matbaası (Sayfa:183)
5. ^ Songül Mısırlıoğlu (54), Habertürk: "Evliliğinde Mutlu Olmak İsteyenler..." (https://www.haberturk.com/sivas-haberleri/61026211-evliliginde-mutlu-olmak-isteyenler-bu-turbeye-geliyorsivasta-bulunan-kadi-burhaneddin) 28 Kasım 2020 tarihinde Wayback Machine sitesinde arşivlendi (https://web.archive.org/web/20201128025318/https://www.haberturk.com/sivas-haberleri/61026211-evliliginde-mutlu-olmak-isteyenler-bu-turbeye-geliyorsivasta-bulunan-kadi-burhaneddin). 22 Mayıs 2018 Salı, 11:32
6. ^ Sivas Efsaneleri (https://archive.org/details/sivas-efsaneleri_202204), Kutlu Özen, 2001, Dilek Matbaası (Sayfa:183)
7. ^ Güleryüz Sevim (58), Habertürk: "Evliliğinde Mutlu Olmak İsteyenler..." (https://www.haberturk.com/sivas-haberleri/61026211-evliliginde-mutlu-olmak-isteyenler-bu-turbeye-geliyorsivasta-bulunan-kadi-burhaneddin) 28 Kasım 2020 tarihinde Wayback Machine sitesinde arşivlendi (https://web.archive.org/web/20201128025318/https://www.haberturk.com/sivas-haberleri/61026211-evliliginde-mutlu-olmak-isteyenler-bu-turbeye-geliyorsivasta-bulunan-kadi-burhaneddin). 22 Mayıs 2018 Salı, 11:32
8. ^ "Kadı Burhanettin Türbesi İlgi Bekliyor" (http://sivasirade.com/haber/kadi-burhanettin-turbesi-ilgi-bekliyor-13242.html) 6 Aralık 2021 tarihinde Wayback Machine sitesinde arşivlendi (https://web.archive.org/web/20211206075435/http://sivasirade.com/haber/kadi-burhanettin-turbesi-ilgi-bekliyor-13242.html). başlıklı haber, Sivas İrade Gazetesi, Yayın Tarihi: 08/01/2017 (Tıpkı türbe gibi çeşmenin de bakımsızlığından bahsedilmektedir).

Kadı Burhaneddin Divanı Yeni Tıpkıbasım (2019) Hazırlayan: Hatice Özdil, Bitlis Eren Üniversitesi Yayınları, Ankara. (British Library’de bulunun yegane nüsha aslına uygun ölçüde ve kalitede tıpkıbasım olarak hazırlanmıştır.)

Dış kaynaklar

- Cengiz, Halil Erdoğan (1972), *Divan Şiiri Antolojisi*, Ankara : Bilgi Yayınevi.
- Soysal, M. Orhan: (2002) *Eski Türk Edebiyatı Metinleri*, Ankara: Millî Eğitim Basımevi,.
- Yücel, Yaşar (1989) *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar. Cilt:2 say. 36-230* Ankara
- Hakkı Devrim (15 Mayıs 2008) Köşe yazısı ("Bir Mısra" başlığı için). *Radikal* Gazetesi,
- Alpaslan, Ali (1977), *Kadı Burhaneddin Divanı’ndan Seçmeler*, Kültür Bakanlığı, Ankara s. 49-51;

Dış bağlantılar

Vikikaynak'ta **kişi:Kadı Burhaneddin** ile ilgili metin bulabilirsiniz.

- Özaydın, Abdülkerim (2001) "Kadı Burhaneddin: " *Türkiye Diyanet Vakfi İslâm Ansiklopedisi*. c.24 say.74-75 Online: [2] (http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c24/c240048.pdf) 18 Ekim 2016 tarihinde Wayback Machine sitesinde arşivlendi (https://web.archive.org/web/20161018212535/http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c24/c240048.pdf).
- Kadı Burhaneddin (Haz.: Ergin, Muharrem) (1980) *Kadı Burhaneddin Divanı* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul. Online: [3] (https://books.google.co.uk/books/about/Kad%C4%B1_Burhaneddin_divan%C4%B1.html?id=dv8sAAAAMAAJ&redir_esc=y) 19 Ekim 2016 tarihinde Wayback Machine sitesinde arşivlendi (https://web.archive.org/web/20161019014216/https://books.google.co.uk/books/about/Kad%C4%B1_Burhaneddin_divan%C4%B1.html?id=dv8sAAAAMAAJ&redir_esc=y).
- Kazi Burhaneddin (Az. haz.: Aliyar Seferli ve Samet Alizade) (2005) *Divan*, Önder Neşriyat, Baku. Online: [4] (https://web.archive.org/web/20151223093410/http://www.anl.az/el/b/bq_d.pdf) (Azerbaycanca)
- Sivas Kültür Envanteri, Kadı Burhaneddin Türbesi, (https://www.sivaskulturenvanteri.com/kadi-burhaneddin-turbesi/) 11 Eylül 2019 tarihinde Wayback Machine sitesinde arşivlendi (https://web.archive.org/web/20190911032821/http://www.sivaskulturenvanteri.com/kadi-burhaneddin-turbesi/). TESCİL TARİHİ: 21.01.1983 TESCİL KARARI: A-4053
- Türkiye Kültür Portalı, Kültür Envanteri Kadı Burhaneddin Türbesi - Sivas (https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/sivas/kulturenvanteri/kadi-burhaneddn-turbes) Envanter No: 58.01.30
- Aziz Nesin - Kadı Burhaneddin Türbesi'nde (https://archive.org/details/aziz-nesin-kadi-burhaneddin-turbesinde) (Türbenin eski durumu görünmekte)
- Fotoğraf: Kadıburhaneddin Türbesi ve arkada Kadıburhaneddin İlkokulu (https://www.deviantart.com/bulca/art/Kadi-Burhaneddin-Turbesi-Sivas-862008427) (Yüksek Çözünürlüklü)

G · T · D (https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=%C5%9Eablon:Divan_edebiyat%C3%A7%C4%B1lar%C4%B1&action=edit)

Divan edebiyatında önemli müellifler

13. Yüzyıl	Şeyyad Hamza · Hoca Dehhânî · Ahmed Fakih · Mevlana· Sultan Veled
14. Yüzyıl	Gülşehrî · Âşık Paşa · Ahmedî · Kadı Burhâneddin · Kul Mesud · Nesimi · Ahmed-i Dâ'i
15. Yüzyıl	Şeyhî · Süleyman Çelebi · Ali Şîr Nevaî · Hoca Sinan Paşa · Ahmed Paşa · Babür · Mercimek Ahmet · Necâtî · Hamdullah Hamdi · Mihrî Hatun · Âşıkpaşazâde · Hayâlî
	Fuzûlî · Babür . Sehi Bey · Latîfî · Baki · Bağdatlı Ruhi · Seydi Ali Reis · Zâtî · Pîrî Reis · Kara Fazlî · Lâmiî Çelebi ·

16. Yüzyıl	Hoca Sadeddin Efendi · Gelibolulu Mustafa Âlî · Ahdî
17. Yüzyıl	Nef'i · Zekeriyazade Yahya Efendi · Nâ'ilî · Neşati · Nâbi · Kâtip Çelebi · Evliya Çelebi · Azmizade Haleti · Naîmâ · Koçi Bey · Veysî · Nergisi · İbrahim Peçevî
18. Yüzyıl	Nedim · Şeyh Galip · Yirmisekiz Mehmed Çelebi · Enderûnlu Fâzıl · Esrâr Dede · Mütercim Âsım
19. Yüzyıl	Enderunlu Vasıf · Yenişehirli Avni · Koca Mehmed Ragıp Paşa · Sünbülzade Vehbî · Keçecizade İzzet Molla · Akif Paşa · Leskofçalı Galip · Leyla Saz · Âdile Sultan
Önemli Kavramlar	Divan· Divan edebiyatı · Divan şairi · Aruz ölçüsü · Nazım biçimleri · Münşeat · Kaside · Gazel · Tasavvuf edebiyatı · Türk edebiyatı

Otorite kontrolü	GND: 103377891 (https://d-nb.info/gnd/103377891) · ISNI: 0000 0001 1772 0571 (http://isni.org/isni/0000000117720571) · LCCN: n80022863 (https://id.loc.gov/authorities/names/n80022863) · SELIBR: 249426 (https://libris.kb.se/auth/249426) · VIAF: 79262869 (https://viaf.org/viaf/79262869) · WorldCat: lccn-n80022863 (https://www.worldcat.org/identities/lccn-n80022863)